

УДК 342.95

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-642-649](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-642-649)

Макарчук Віталій Володимирович доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, тел.: (067) 85-84-739, <https://orcid.org/0000-0002-9099-8921>

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА РЕГУЛЮВАННІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. Міграція є важливим елементом сучасного суспільства, що впливає на економічний, соціальний і політичний розвиток держав. У контексті України, враховуючи її географічне розташування та складну суспільно-політичну ситуацію, регулювання міграції має стратегічне значення. Державна міграційна служба України відіграє ключову роль у цьому процесі, реалізуючи державну політику у сферах міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб та захисту прав біженців. Її діяльність включає боротьбу з нелегальною міграцією, аналіз міграційних тенденцій, надання громадянства та видачу дозволів на імміграцію.

Дослідження правового статусу Державної міграційної служби України показує, що її функціонування базується на нормах міжнародного права, Конституції України та відповідних законах. Проте існують певні проблеми, такі як недостатня конкретизація повноважень, відсутність чіткої структури та необхідність удосконалення нормативно-правової бази. Для підвищення ефективності роботи служби важливо чітко окреслити її правовий статус, оновити законодавство та забезпечити тісну координацію з іншими державними органами та міжнародними організаціями.

Управління міграційними процесами в Україні також включає взаємодію з іншими органами, такими як Міністерство внутрішніх справ, Державна прикордонна служба та Міністерство закордонних справ. Ця співпраця спрямована на забезпечення національної безпеки, запобігання нелегальній міграції та виконання міжнародних зобов'язань України.

Таким чином, ефективне управління міграційними процесами в Україні потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення правового статусу відповідних органів, гармонізацію законодавства з міжнародними нормами та активну міжнародну співпрацю. Це дозволить забезпечити захист прав мігрантів, протидію нелегальній міграції та сприятиме стабільному розвитку держави.

Ключові слова: Державна міграційна служба України, міграція, міграційна політика, національна безпека, правовий статус.



Makarchuk Vitaliy Volodymyrovych Doctor of Legal Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Constitutional Law and Theoretical and Legal Disciplines, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, tel.: (067) 85-84-739, <https://orcid.org/0000-0002-9099-8921>

THE ROLE OF THE STATE MIGRATION SERVICE OF UKRAINE IN ENSURING NATIONAL SECURITY AND REGULATING MIGRATION PROCESS

Abstract. Migration are an important element of modern society, influencing the economic, social, and political development of states. In the context of Ukraine, given its geographical location and complex socio-political situation, the regulation of migration is of strategic importance. The State Migration Service of Ukraine plays a key role in this process, implementing state policy in the areas of migration, citizenship, registration of individuals, and protection of the rights of refugees. Its activities include combating illegal migration, analyzing migration trends, granting citizenship, and issuing immigration permits.

Research on the legal status of the State Migration Service of Ukraine shows that its functioning is based on international law, the Constitution of Ukraine, and relevant legislation. However, certain problems exist, such as insufficient specification of powers, lack of a clear structure, and the need to improve the regulatory framework. To enhance the effectiveness of the Service, it is important to clearly define its legal status, update legislation, and ensure close coordination with other state bodies and international organizations.

The management of migration processes in Ukraine also involves interaction with other bodies, such as the Ministry of Internal Affairs, the State Border Guard Service, and the Ministry of Foreign Affairs. This cooperation is aimed at ensuring national security, preventing illegal migration, and fulfilling Ukraine's international obligations.

Thus, effective management of migration processes in Ukraine requires a comprehensive approach, which includes improving the legal status of relevant bodies, harmonizing legislation with international norms, and active international cooperation. This will help ensure the protection of migrants' rights, combat illegal migration, and promote the stable development of the state.

Keywords: State Migration Service of Ukraine, migration, migration policy, national security, legal status.

Постановка проблеми. Міграція населення є невід'ємною частиною сучасного суспільства, впливаючи на економічний, соціальний і політичний розвиток держав. В Україні, враховуючи її географічне розташування та складну суспільно-політичну динаміку, питання регулювання міграції мають особливий пріоритет. Ефективне управління міграційними процесами потре-

бує чіткої координації діяльності адміністративних органів, які відіграють ключову роль у цій сфері. Саме їхній правовий статус визначає здатність забезпечувати регулювання міграційних потоків, захищати права та свободи мігрантів, а також протидіяти нелегальній міграції та її наслідкам. Одним із провідних суб'єктів у цій галузі є Державна міграційна служба України (далі - ДМС), яка діє відповідно до чинного законодавства у співпраці з іншими державними структурами. Її правовий статус охоплює повноваження, завдання, організаційну структуру та систему підзвітності. Цей правовий статус становить основу для реалізації державної політики у сфері міграції, а також сприяє гармонізації українського законодавства з міжнародними нормами, особливо в контексті євроінтеграції. Дослідження цієї тематики дозволяє оцінити дієвість наявних правових механізмів, виявити проблеми у діяльності органів та розробити шляхи для їх удосконалення. Правовий статус установ, відповідальних за міграційні процеси, охоплює їхню організаційну структуру, компетенцію, зони відповідальності та підзвітність. Він базується на нормах міжнародного права, Конституції України, законах і підзаконних актах, які визначають правові засади міграційної політики держави. Дослідження даного правового статусу є важливим для розуміння функціонування відповідних органів, їхньої взаємодії між собою та механізмів захисту прав і інтересів як мігрантів, так і громадян України загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти правового статусу Державної міграційної служби України висвітлювалися наступними вітчизняними ученими як В. Т. Білоус, Т. В. Дракохруст, Р. А. Мартянова, А. В. Новіченко, А. В. Омельченко, О. Г. Циганов та ін. В нашому дослідженні слід детальніше розглянути сучасну державну політику в сфері забезпечення національної безпеки та регулюванні міграційних процесів.

Мета статті – визначити роль Державної міграційної служби України у забезпеченні національної безпеки та регулюванні міграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Основним нормативно-правовим актом України, який регулює питання реагування на кризові ситуації, спричинені неконтрольованими міграційними процесами, є Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р [1]. Головною метою цієї стратегії визначено спрямування зусиль держави та суспільства на розроблення й реалізацію ефективної державної міграційної політики, яка б сприяла зміцненню української нації та забезпеченню національної безпеки.

У дослідженні Т. В. Дракохруст визначено систему суб'єктів формування державної міграційної політики України, яких розділено на дві групи - суб'єктів загального регулювання міграційними процесами та органи державного управління, що здійснюють безпосереднє регулювання міграційними процесами в Україні. До першої групи суб'єктів вона відносить Президента



України, Верховну Раду України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, органи судової влади, органи місцевого самоврядування. Саме на них покладаються завдання та функції щодо регулювання, контролю та нагляду за дотриманням прав і свобод іноземців та осіб без громадянства, іммігрантів, біженців, забезпечення належних умов їх перебування на території України. До другої групи належать органи виконавчої влади. На національному рівні ці функції покладені на державні органи та відомства - Державну міграційну службу, Державну прикордонну службу, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство закордонних справ, Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, Міністерство соціальної політики, Службу безпеки України, Раду національної безпеки та оборони України та Державну митну службу України [2, с. 64].

Управління міграційними процесами в Україні реалізується через роботу адміністративних органів, які відповідають за впровадження державної політики у цій галузі. Особливе місце серед них займає ДМС, яка виконує широкий спектр заходів для регулювання легальної міграції, надання притулку, інтеграції біженців та протидії нелегальній міграції. Її діяльність тісно координується з іншими органами виконавчої влади, такими як Державна прикордонна служба України, Міністерство внутрішніх справ і Міністерство закордонних справ України, а також із міжнародними організаціями, зокрема Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців та Міжнародною організацією з міграції. Адміністративно-правовий статус органів, що опікуються питаннями міграції, визначає їхню організаційну структуру, компетенцію, повноваження, підзвітність і відповідальність. Цей статус базується на нормах міжнародного права, Конституції України, а також на відповідних законах та підзаконних актах, які формують основу міграційної політики. Аналіз цього статусу є важливим для розуміння принципів функціонування відповідних установ, їхньої взаємодії та механізмів захисту прав і інтересів мігрантів, громадян України й держави загалом.

Відповідно до пункту 4 частини 1 статті 18 Закону України «Про національну безпеку України»: Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, зокрема у сфері міграції (імміграції та еміграції), також протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [3].

Міністерство внутрішніх справ України відіграє ключову роль у регулюванні міграційних процесів та забезпеченні національної безпеки в контексті управління міграцією. Як головний орган у системі виконавчої влади, що відповідає за захист правопорядку, міністерство здійснює контроль за дотриманням міграційного законодавства та координацію діяльності інших органів, залучених до управління міграційними процесами, таких як ДМС та

Державна прикордонна служба України. У межах своїх повноважень міністерство розробляє та впроваджує політики, спрямовані на ефективне управління міграційними потоками, запобігання нелегальній міграції, торгівлі людьми та іншим правопорушенням, пов'язаним із міграційними процесами. Міністерство також проводить аналіз міграційної ситуації в країні, розробляє довгострокові прогнози та надає пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази. Активно співпрацюючи з міжнародними організаціями, МВС забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України у сфері міграції та бере участь у реалізації програм технічної допомоги та обміну досвідом [4].

ДМС відіграє ключову роль у регулюванні міграційних процесів в Україні. Однак, навколо її правового статусу точаться різні дискусії. Так, А. Омельченко у своєму дослідженні зазначив, що за своїм правовим статусом ДМС є юридичною особою публічного права, центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [5, с. 118]. Натомість В. Репело вказує, що ДМС є центральним органом виконавчої влади, який діє в системі Міністерства внутрішніх справ, а її функції стосуються реалізації державної політики у сферах міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців. Відповідно до поставлених завдань і сфер відання Положення про Державну міграційну службу та інші акти містять норми щодо повноважень, тобто прав та обов'язків цієї державної інституції. Недоліком є відсутність окремого пункту в Положенні щодо структури Державної міграційної служби України [6]. Одночасно, як зазначає А. В. Новіченко, діяльність цих суб'єктів тісно пов'язана із завданнями та функціями, правовим регулюванням, а також потребою у спільній взаємодії для протидії нелегальній (незаконній) міграції [7].

Вона є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Має широке коло завдань, таких як реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидія нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів; внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством



категорій мігрантів. ДМС виконує низку важливих функцій відповідно до покладених на неї завдань. Вона узагальнює практику застосування законодавства у сферах своєї компетенції та розробляє пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових актів, які подаються Міністру внутрішніх справ. ДМС проводить аналіз міграційної ситуації в країні, вивчає проблеми біженців та інших категорій мігрантів, а також розробляє поточні та довгострокові прогнози. У межах своєї компетенції ДМС розглядає питання ухвалення до громадянства України і припинення громадянства, подаючи відповідні документи на розгляд Комісії при Президентові України [8].

Також ДМС забезпечує виконання рішень Президента України з питань громадянства та ухвалює рішення про встановлення належності до громадянства України, оформлення його набуття та скасування. Організація готує подання щодо встановлення квоти на імміграцію та організовує роботу з видання дозволів на імміграцію. ДМС також бере участь у вирішенні питань трудової міграції та забезпечує оформлення посвідок на постійне і тимчасове проживання для іноземців та осіб без громадянства. У випадках, передбачених законодавством, служба ухвалює рішення про продовження строку перебування таких осіб на території України або про їх добровільне чи примусове повернення до країни походження чи третьої країни. Також ДМС забезпечує оформлення, обмін і видання громадянам України документів, що посвідчують особу й підтверджують громадянство, а також виконує функції замовника з виготовлення бланків документів та забезпечення функціонування Єдиного державного демографічного реєстру. Служба також ідентифікує осіб, які звертаються із заявами про визнання біженцем або потребують додаткового захисту, та іноземців, що підлягають видворенню або реадмісії. До обов'язків ДМС входить також розроблення зразків заяв про визнання біженцем або особою, що потребує додаткового захисту, і довідок про звернення за захистом. ДМС ухвалює рішення щодо надання статусу біженця, додаткового захисту або про позбавлення цього статусу. У передбачених законодавством випадках служба розглядає скарги на такі рішення та, в разі потреби, скасовує їх, якщо вони були ухвалені з порушенням законодавства [9].

Водночас працівники ДМС, які є цивільними особами, а саме – державними службовцями, не мають права застосовувати по відношенню до правопорушників фізичний вплив (силу) та спеціальні засоби (як-от, гумові та пластикові кийки, електрошокові пристрої, кайданки тощо). Тим більше, до повноважень ДМС не віднесено здійснення оперативно-розшукової діяльності в міграційній сфері. Водночас зазначені повноваження можуть бути реалізовані поліцейськими, прикордонниками та працівниками Служби безпеки України [10, с. 185].

Висновки. Отже, Державна міграційна служба України виконує функції центрального органу виконавчої влади, діяльність якого координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Вона несе відповідаль-

ність за реалізацію державної політики у сферах міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб та захисту прав біженців. Основні завдання служби включають боротьбу з нелегальною міграцією, розроблення пропозицій щодо вдосконалення міграційної політики, аналіз міграційних тенденцій, підготовку прогнозів, надання громадянства та видачу дозволів на імміграцію. До ключових функцій Державної міграційної служби України належать оформлення документів, ідентифікація осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту, а також прийняття рішень щодо їх повернення чи депортації з території країни. Служба активно співпрацює з Президентом України, іншими органами державної влади та міжнародними організаціями для забезпечення ефективної координації міграційних процесів.

Водночас низка проблем залишається невирішеною, зокрема відсутність чіткої структури служби, недостатня конкретизація її повноважень та функцій. Ці недоліки ускладнюють виконання поставлених завдань. Загалом вона відіграє стратегічно важливу роль у забезпеченні національної безпеки та регулюванні міграційних потоків. Проте для підвищення ефективності її роботи необхідно вдосконалити організаційну структуру, оновити нормативно-правову базу та чітко окреслити її правовий статус.

Література:

1. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 12.07.2017 № 482-р : станом на 19 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-r#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
2. Дракохруст Т. В. Суб'єкти формування державної міграційної політики: специфіка їх компетенції та повноважень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 38. С. 62-66.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
4. Про Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 17.10.2000 № 1138/2000 : станом на 18 квіт. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138/2000#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
5. Омельченко А.В. Адміністративно-правовий статус Державної міграційної служби України. *Вчені записки ТНУ ім. Вернадського*. Том 33 (72) № 1 2022. С. 117-120. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/21.pdf (дата звернення: 24.02.2025).
6. Ракетні обстріли ще будуть: експерт розповів, чому українцям зарано повертатись у свої домівки. *Znaj.ua*. 2022. URL: <https://znaj.ua/society/423456-23-richniy-tankist-yevgen-palchenko-stav-geroyem-ukrajini-za-poryatunok-zhittya-pobratimiv> (дата звернення: 24.02.2025).
7. Новіченко А. В. Адміністративно-правове забезпечення протидії нелегальній (незаконній) міграції в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 197 с.
8. Державна міграційна служба України. *Офіційний сайт ДМС*. 2022. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/legal-acts/zakon.html> (дата звернення: 24.02.2025).
9. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Каб. Міністрів України від 20.08.2014 № 360 : станом на 20 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-p#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
10. Циганов О. Г., Білоус В. Т., Мартянова Р. А. Державна міграційна служба України як суб'єкт реалізації державної політики у сфері протидії нелегальній (незаконній) міграції. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2024. Вип. 3 (16). С. 175-185.

**References:**

1. Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.07.2017 № 482-r. [For approval of the Strategy of State Migration Policy of Ukraine for the period up to 2025: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 12.07.2017 № 482-r.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p#Text> [in Ukrainian].
2. Drakokhrust, T. V. (2019). Subiekty formuvannia derzhavnoi mihratsiinoi polityky: spetsyfika yikh kompetentsii ta povnovazhen [Subjects of state migration policy formation: specifics of their competencies and their renewal]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*, No. 38, pp. 62–66. [in Ukrainian].
3. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII. Stanom na 9 serpnia 2024 r. [For the National Security of Ukraine: Law of Ukraine dated 21.06.2018 № 2469-VIII. As of 9 August 2024]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
4. Pro Polozhennia pro Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.10.2000 № 1138/2000. Stanom na 18 kvitnia 2011 r. [For the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated 17.10.2000 № 1138/2000. As of 18 April 2011]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138/2000#Text> [in Ukrainian].
5. Omelchenko, A. V. (2022). Administrativno-pravovyi status Derzhavnoi mihratsiinoi sluzhby Ukrainy [Administrative and legal status of the State Migration Service of Ukraine]. *Scientific Notes of the Vernadsky TNU*, Vol. 33 (72), No. 1, pp. 117–120. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/21.pdf [in Ukrainian].
6. Raketni obstrily shche budut: ekspert rozpoviv, chomu ukraintsiam zarano povertatys u svoi domivky [There will still be rocket attacks: an expert explained why it is too early for Ukrainians to return to their homes]. *Znaj.ua*. URL: <https://znaj.ua/society/423456-23-richniy-tankist-yevgen-palchenko-stav-geroyem-ukrajini-za-poryatunok-zhittya-pobratimiv> [in Ukrainian].
7. Novichenko, A. V. (2020). Administrativno-pravove zabezpechennia protydiv nelegalnii (nezakonnii) mihratsii v Ukraini [Administrative and legal safeguards against illegal (illegal) migration in Ukraine]. *Dissertation ... Doctor of Philosophy: 081 «Law»*. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs. 197 p. [in Ukrainian].
8. Derzhavna mihratsiina sluzhba Ukrainy. [State Migration Service of Ukraine]. *Official website of the State Migration Service of Ukraine*. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/legal-acts/zakon.html> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu mihratsiinu sluzhbu Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.08.2014 № 360 [For confirmation of the Position for the State Migration Service of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 20.08.2014 № 360]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-p#Text> [in Ukrainian].
10. Tsyhanov, O. H., Bilous, V. T., Martianova, R. A. (2024). Derzhavna mihratsiina sluzhba Ukrainy yak subiekt realizatsii derzhavnoi polityky u sferi protydiv nelegalnii (nezakonnii) mihratsii [The State Migration Service of Ukraine as a subject of implementation of state policy in the field of countering illegal (illegal) migration]. *Irpın Legal Journal: Scientific Journal*, Issue 3 (16), pp. 175–185. [in Ukrainian].